

Vanki- terveydenhuolto tähtää selviytymiseen vapaudessa

Vanhemmuuden tukemisessa käytetään apuna Ilona-vauvanukkea. Vauvanukkea käytetään "herättelemään" vanhemmuuden ja hoivaamisen tunnetta ja taitoja sekä harjoittelemaan vauvan perushoitoa. Kuva: Eija Tenhola

Vankeuslain mukaan vankeuden ainoa rajoitus tulee olla vapauden menetys. Vankeinhoiton lähtökohta on ns. normaalisuusperiaate eli vankien olosuhteitten tulisi vastata mahdollisimman pitkälle normaalissa yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita. Valtiolla on velvollisuus huolehtia vapautensa menettäneiden terveydestä ja hyvinvoinnista eli sen on turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Vankiterveydenhuolto ei osallistu vankien rannaisemiseen.

Vankiterveydenhuolto on osa kuntouttavaa vankeinhoitoa

1.1.2016 lähtien vankiterveydenhuollon ja terveellisten vankiloolosuhteiden järjestämisen ja rahoitusvastuu ovat kuuluneet sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle – sitä aiemmin vastuu oli oikeusministeriön alaisella Rikosseuraamuslaitoksella. Vangin oikeuksiin sovelletaan yleistä terveydenhuollon lainsäädäntöä mm. potilaslakia. Vankiterveydenhuollon yksikkö (VTH) on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen (THL).

Suomessa on 26 vankilaa ja kaksi vankisairaala. Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikössä on 40 potilaspaikkaa ja Vantaan yksikössä 14. Hämeenlinnassa on somaattinen vankisairaala, jossa on 28 miespaikkaa ja naisten osastolla 6 paikkaa sekä 2 psykiatrista päiväsairaalapaikkaa. Lisäksi vankiloissa on poliklinikkavastaanottoja tai polikliininen hoito järjestetään muulla tavoin. Suomessa on 60 000 ihmistä, jotka ovat joskus olleet vankilassa. Vuosittain alkaa noin 7 000 uutta vankilajaksoa. Parhaimmillaan hyvin toimiva vankiterveydenhuolto tarttuu syrjäytyneiden ihmisryhmien ongelmiin, mahdollistaa päihde- ja rikoskierteen katkeamisen, avaa mahdollisuuksia vangeille yleisten psykiatristen häiriöiden hoitoon ja tukee uusintarikollisuuden ehkäisyä.

Kuva: Elina Hölttä

Vankilaisairaala sijaitsee Hämeenlinnassa. Sen toiminta on alkanut talvella 1986. Kuva: Eija Tenhola

Vierailulla Vankisairaalassa

Talvisena päivänä vierailin Vankisairaalassa, joka sijaitsee Hämeenlinnassa. Vastaanotto niin portilla turvatarkastuksessa kuin vankisairaalaulassa oli hyvin ystävällinen ja valpas, niin että koin olevani tervetullut. Kävin haastattelemassa kolmea vankiterveydenhuollon hoitotyöntekijää. Seuraavassa joitakin poimintoja heidän tapaamisestaan.

Vangit ovat sairain kansanosa

Ylihoitaja, TtM, Sari Koskuella on takanaan 23 vuoden kliininen työura anestesia- ja tehohoitotyöstä Töölön sairaalassa. Hän on toiminut myös vanhustenhoidossa esimiehenä, STAKES:ssa kehittäen valtakunnallista sähköistä arkistoa ja vankiterveydenhuollon tarkastajana.

Sari Koskue tuo esiin vankien monisairauksien ja somaattisen sekä psyykkisen problematiikan toisiinsa kietoutuneisuuden. Vankien keskimääräinen kuolleisuusikä on 47 v, mikä on huomattavan alhainen. Erityisesti naisvangeilla on paljon vakavia huume- ja alkoholi ongelmia sekä mielenterveyshäiriöitä, jotka alentavat heidän työkykyään ja työllistymistään. Tartuntataudit, kuten C-hepatiitti

ja tapaturmat ovat myös syitä terveystalouden käyttöön. Monia naisia on jo varhain kohdeltu kaltoin, pahoinpidelty tai käytetty seksuaalisesti hyväksi. Omien rajojen ja itsemääräämisoikeuden vahvistaminen ovat seksuaaliterveyteen kuuluvia haasteita.

Sari kiittää sairaalan moniammatillista yhteistyötä. Henkilökunta on sitoutunutta sekä pätevää. Työkulttuurissa ei tarvitse pelätä. Osastolla on vartija läsnä ja siellä on työrauha, sillä esimerkiksi jatkuvat puhelinsoitot eivät keskeytä hoitotoimia. Myös henkilökunnan ammattitaito ja erityisosaaminen auttavat potilaita turvautumaan ja luottamaan henkilökuntaan niin, että sairaalloista aggressiivisuutta ja väkivaltaisuutta ei ole ilmennyt eli työturvallisuus on hyvä. Potilaat kunnioittavat hoitohenkilökuntaa, joka ilmaisee käyttäytymisellään olevansa juuri heitä varten.

Hyvää perushoitoa, tehokasta lääkehoitoa sekä vaikeiden asioiden kuuntelua

Sairaanhoitaja Elina Katoperä on toiminut sairaanhoitajana TAYS:n neurokirurgisella osastolla. Hän vastasi rohkeasti Mol:n sivulla olleeseen vankisairaalan työpaikkailmoitukseen kyllästytyään yliopistosairaalaan paikoitusongelmiin. Hän on ollut 4 vuotta virassaan. Hänellä on myös aiempien ammattiensa, kodinhoitaja ja lähihoitaja, kokemuksesta paljon hyötyä kuntouttavassa työotteessa.

Elina Katoperä työskentelee miesten osastolla, yövuoroissa valvotaan myös naisten osastolla. Pärjäämättömät potilaat tarvitsevat hyvää perushoitoa ja apua päivittäisissä toiminnoissa. Myös haavahoidon erityisosaamista, kivun hoitoa ja diabetesosaamista tarvitaan. Hän kertoo, että erityisesti lääkeosaamisen on oltava huima. Vaikka osasto on peruster-

veydenhuoltotasoinen, potilailla on kuitenkin moninaisia sairauksia, kuten syöpää, maksasairauksia tai halvauksia. Lääkehoitosuunnitelma on tiukka, sillä päihde- ja riippuvuusongelmien takia esimerkiksi kipulääkkeiden valinta ja annostus on hyvin tarkkaa. Siviilissä aloitettua korvaushoitoa voidaan jatkaa. Elina on osaston rokotevastaava. Vankisairaala toimii valtakunnallinen lääkekeskus, mikä helpottaa ja nopeuttaa lääkkeitten tilaamista ja toimittamista.

Elina kokee hoitoympäristön ja työyhteisön ilmapiirin luottamuksellisiksi. Työohjauksen saaminen olisi kuitenkin välttämätöntä, vaikka huipputyöporukka käy fiiliksiä läpi keskenään, jakaa tärkeitä asioita, ja suullinen raportti auttaa tukemaan työkavereita. Arkipäivän hoidossa kuunnellaan vankipotilaiden vaikeita asioita. Rajojen laittaminen on välittämistä, josta potilas hyötyy. Suuri ilo on, kun huomaa potilaan käytöksen muuttuvan parempaan, kun on jaksettu opastaa rajojen noudattamisessa.

Potilaat kunnioittavat hoitohenkilökuntaa, joka ilmaisee käyttäytymisellään olevansa juuri heitä varten.

Suuri ilo on, kun huomaa potilaan käytöksen muuttuvan parempaan.

Mihin ihminen kykenee? – omahoitaja selvittää ja vahvistaa voimavaroja

Sairaanhoitaja Henna Aaltonen valmistui v. 2007. Opiskeluaikana ja valmistumisensa jälkeenkin hän oli töissä Vanhan Vaasan sairaalassa, joka on valtion mielisairaala. Syksystä 2008 lähtien hän on työskennellyt Vankisairaalassa. Hänen ohjaajansa antoi arvokkaan neuvon: ”Kohdtaa aina potilas ensin, eikä sitä, mitä hän tehnyt.” Ei ole oleellista lukea vankitietojärjestelmistä tehtyä rikosta vaan tutustua potilaaseen ihmisenä. Henna Aaltonen työskentelee naisten osastolla, jossa joka potilaalla on kaksi omahoitajaa, jotka vastaavat hoitotyön osuudesta hoitosuunnitelmassa. Päihdeäitien raskauden turvaaminen ja vanhemmuuteen tukeminen on antoisaa työtä, tosin hyvin haasteellista ja pitkäjänteistä. Joskus vauvaa odottavan äidin on alkuraskauden aikana vaikea osoittaa kiinnostusta ja kiintymystä kohdussa kasvavaan lapseensa. Sinnikäs yhteistyö ja neuvolakäynnit yhdessä vartijan ja hoitajan kanssa palkitaan usein sillä, että odottava äiti alkaa pehmetä ja kiinnittyä hoitoonsa. Usein odottava äiti sijoitetaan jo ennen synnytystä Vanajan avovankilaan, jonka toiminta-ajatus on Vapauteen valmentaminen.

Henna kertoo päivärytmistä ja hyvinvointiryhmistä, joissa kehitetään arkielämän toimintoja. Aamukokouksessa keskustellaan päivän ohjelmasta ja yhteisistä asioista, tehdään mindfulness (tietoisen läsnäolon) -harjoitus tai luetaan ääneen kirjaa – parhaillaan on menossa Tuomas Kyrön Mielensäpahoittaja.

Hennalla on rentoutusohjaajan koulutus, joten potilaiden kanssa tehdään myös rentoutusharjoituksia, jotka auttavat heitä keskittymään ja rauhoittumaan. Kiireetön läsnäolo on tärkeää ja olennaista kaikessa toiminnassa Vankisairaalassa. Hyvinvointiryhmissä perehdytään mm.

omasta hygieniasta huolehtimiseen, laitetaan yhdessä ruokaa, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan. Ulkoiluryhmä on kolmesti viikossa. – Aamulehdessä uutisoitiin talvella vauvapipokampanjasta, johon oli lähetetty myös Hämeenlinnan vankilassa ja vankisairaalassa kudottuja sinivalkoisia Suomi 100 vuotta -piipoja Tays:n vastasyntyneille.

Vankisairaalassa saa asioita järjestymään

Vankisairaalassa on kolme lääkäriä, neurologi käy viikoittain ja muita erikoisaloja voidaan konsultoida. Sosiaalityöntekijä, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, psykologi ja laboratoriohoitaja kuuluvat henkilökuntaan, lisäksi hammas­huollon työntekijät. Rangaistusajan suunnitelmassa suuntaudutaan moniammatillisessa yhteistyössä monien eri toimijoiden kanssa siihen, että vangin fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky kohentuvat ja hän pärjäisi siviilissä. Motivaatio hoidon jatkumiseen on tärkeää. Siten myönteävaikutetaan uusintarikollisuuden riskin pienentämiseen. Vapautuvan vangin tukena on terveydenhuollon lisäksi mm. päihdekoteja ja myös erilaisia kansalaisjärjestöjä.

*Haastattelemassa Hämeenlinnassa
20.1.2017 kävi Riitta Sointu*

LÄHTEET JA LISÄTIETOA.....

Matti Suistomaa: Selvitys vankiterveydenhuollosta, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2014

Päivi Viitanen: The Health, Work Ability and Healthcare Needs of Finnish Female Prisoners (Suomalaisten naisvankien terveys, työkyky ja hoidon tarve), sosiaalipsykiatrian alaan kuuluva väitöskirja 2013, Acta Universitatis Tamperensis; 1850, Tampere University Press/ Acta Electronica Universitatis Tamperensis; 1330.

Hannu Lauerma, Psv:n vastaava ylilääkäri, tutkimusprofessori, THL: www.vankiterveydenhuollon.yksikkö/psykiatrinen_vankisairaala/psv_historia – julkaistu 12.6.2014

Laki vankiterveydenhuollon yksiköstä 1635/2015